

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Методичні рекомендації
до практичних робіт з дисципліни
«Охорона і раціональне використання природних
ресурсів»
для студентів
спеціальності 101 Екологія (ОР бакалавр)

м. Івано-Франківськ 2021

Рекомендовано до друку Вченою радою Факультету природничих наук як навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 101 Екологія (ОР бакалавр)

(протокол засідання Вченої ради № _ від _____ 2021 року)

Автор:

Шпарик Віктор Юрійович – кандидат біологічних наук, доцент (м.Івано-Франківськ).

Рецензенти:

Заморока А.М. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ).

Парпан Тарас Васильович – кандидат біологічних наук, доцент, старший науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва (м. Івано-Франківськ).

Шпарик В.Ю. Методичні рекомендації до практичних робіт з дисципліни «Охорона і раціональне використання природних ресурсів» для студентів спеціальності 101 Екологія (ОР бакалавр) – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. – 22.

© Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
2021
©Шпарик В.Ю., 2021

Практична робота №1

Тема: ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ

План.

1. *Поняття та зміст права власності на природні ресурси:*
2. *Форми власності на природні ресурси:*
3. *Речові права на природні ресурси:*
4. *Підстави виникнення права власності на природні ресурси:*
5. *Підстави припинення права власності на природні ресурси.*

Основні поняття: Зміст права власності на природні ресурси. Форми права власності на природні ресурси. Підстави виникнення права власності на природні ресурси. Зміст права власності на природні ресурси. Об'єкти права власності на природні ресурси. Суб'єкти права власності на природні ресурси. Права та обов'язки власників природних ресурсів. Гарантій захисту прав власників природних ресурсів. Припинення права власності на природні ресурси. Форми та методи забезпечення права власності на природні ресурси. Поняття та ознаки права природокористування. Принципи права природокористування. Види права природокористування. Підстави виникнення права природокористування. Зміст права природокористування. Суб'єкти права природокористування. Права та обов'язки суб'єктів права природокористування. Поняття та класифікація об'єктів права природокористування. Підстави та умови припинення, призупинення та зміни права природокористування. Захист права природокористування.

Методичні рекомендації:

Під час самостійної роботи студент повинен ознайомитися з рекомендованою літературою і нормативним матеріалом.

При вивченні цієї теми необхідно звернути увагу на наступне: у вітчизняному законодавстві існує значна кількість правових норм, що регулюють відносини власності на природні багатства. Характеризуючи право власності на природні ресурси, необхідно зробити посилання на ст.ст. 13 і 14 Конституції України.

Враховуючи те, що сучасна концепція права власності закріплена у Цивільному кодексі України. Застосовуючи ЦК України до природоресурсних відносин, необхідно ознайомитися зі ст. 9, згідно з якою, природоресурсне законодавство має переважну правову силу перед цивільним при регулюванні відповідних відносин. При вивченні цієї теми необхідно звернути увагу на такі положення:

Право власності є одним з найважливіших інститутів природо ресурсного права, який регулює відносини в сфері належності природних ресурсів визначеним особам, є інститут права власності на природні ресурси. Це пов'язано насамперед з тим, що природні ресурси є основними засобами виробництва та господарської діяльності у провідних галузях національної економіки.

В загальних рисах право власності на природні об'єкти встановлено в статті 13 Конституції України, згідно якої земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. В конституційних нормах містяться і загальні вимоги щодо

захисту й охорони права власності на природні об'єкти.

В об'єктивному значенні право власності на об'єкти навколишнього природного середовища - це сукупність правових норм та інших правових засобів, що закріплюють та охороняють відносини власності щодо природних ресурсів (землі, надр, вод, лісів, рослинного та тваринного світу, об'єктів природно-заповідного фонду), і які забезпечують можливість реалізації суб'єктом правомочностей власника. У *суб'єктивному значенні* право власності на природні ресурси – це сукупність повноважень відповідних суб'єктів (державних органів, юридичних та фізичних осіб) щодо володіння, користування та розпорядження належними їм природними ресурсами.

При підготовці до зайняття слід звернути увагу на те, що до початку 90-х років основу природоресурсного права нашої країни становив інститут виключної власності держави на природні ресурси. Із контексту ст.39 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» можна зробити висновок, що в Україні власність щодо об'єктів навколишнього природного середовища виступає в таких формах: державна, комунальна та приватна.

Суб'єкти права власності – це особи, які юридично спроможні реалізувати повноваження щодо володіння, користування та розпорядження належними їм природними ресурсами.

До *первісних* підстав виникнення права власності належать такі, при яких право власності у суб'єкта виникає вперше, або незалежно від волі попереднього власника. На відміну від первісних підстав набуття права власності, *похідними* є такі способи набуття права власності, при яких право нового власника ґрунтується на праві попереднього власника.

Готуючись до теми слід пригадати такі речові права як сервітут, емфітевзис, суперфіцій, що регулюються переважно ЦК України.

Під час самостійної роботи студент повинен ознайомитися з рекомендованою літературою і нормативним матеріалом. Для розгляду питання про фактичні критерії розмежування загального і спеціального використання природних ресурсів необхідно розглянути відповідні положення природоресурсних кодексів і законів. Особливу увагу належить приділити аналізу ст.38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

При вивченні цієї теми необхідно звернути увагу на наступне: право природокористування як комплексний правовий інститут поділяється на види, що відповідно до норм екологічного законодавства здійснюється за різними класифікаційними ознаками: за типом природного об'єкта (право землекористування; право водокористування; тощо); за поширеністю і правовими підставами виникнення (право загального та право спеціального природокористування); за способами виникнення право природокористування поділяється на первинне і вторинне. Існує поділ права природокористування на види за іншими класифікаційними критеріями

Об'єкти права природокористування – конкретні, індивідуально визначені та юридично відособлені природні ресурси (об'єкти, їх частини або властивості), які закріплюються на праві користування за конкретними фізичними або юридичними особами. В залежності від виду природокористування об'єкти права природокористування можуть поділятися на об'єкти права загального природокористування (парки, пасовища, землі природоохоронного призначення тощо) та об'єкти права спеціального природокористування (землі сільськогосподарського призначення, землі транспорту, зв'язку тощо).

Суб'єкти права природокористування – юридичні або фізичні особи, які у встановленому законом порядку набули прав по користуванню природними ресурсами, і зобов'язані здійснювати комплекс заходів щодо їх ефективного використання, відтворення та охорони. Для характеристики суб'єктів природокористування важливе значення має з'ясування поняття *екологічної правоздатності*, тобто передбаченої екологічним законодавством можливості суб'єкта виступати носієм прав та обов'язків по використанню природних ресурсів.

Юридичний зміст природокористування передбачає права й обов'язки фізичних та юридичних осіб, що здійснюють як загальне так і спеціальне природокористування. Готуючись до заняття, необхідно розкрити зміст основних прав та обов'язків у галузі ефективного використання природних ресурсів, у галузі відтворення та комплексної охорони природних ресурсів, у галузі реалізації майнових і немайнових прав тощо.

Підстави виникнення права природокористування можна поділити на

два види: адміністративно – правові підстави (прийняття рішень про надання природних об'єктів у власність чи користування відповідними уповноваженими органами), цивільно-правові підстави (виникнення юридичних фактів, укладання цивільно-правових договорів, тощо). Підстави припинення права природокористування передбачені у галузевих природоресурсних кодексах і законах.

Порівняльна характеристика ознак загального і спеціального природокористування		
Ознака	Загальне	Спеціальне
за суб'єктом	всі без винятку громадяни України, а також іноземні та особи без громадянства, які перебувають на території України	спеціальний (як правило господарюючий) суб'єкт (фізична чи юридична особа), що використовує природні ресурси в процесі виробничої та іншої господарської діяльності
за цілями користування	задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, рекреаційних, оздоровчих, тощо) як місця, умови й середовища життя	як правило для здійснення виробничої, господарської діяльності та отримання прибутку
за підставами виникнення	гарантовано законодавством для всіх громадян	Передбачена законодавством можливість для громадян і юридичних осіб отримувати спеціальні дозволи, що видаються компетентними державними органами, власниками (користувачами) природних об'єктів
платність	безкоштовне	оплатне

Завдання для самостійної роботи:

1. Чи дозволяється загальне використання природних об'єктів приватної власності чи орендованих природних об'єктів? Необхідно проаналізувати законодавство про повноваження власника.
2. Правові режими і форми власності: проблема співвідношення. Проаналізувати норми Конституції, Цивільного кодексу і актів природоресурсного законодавства.
3. Як документально оформлюється кожен вид спеціального використання природних ресурсів? Проаналізувати Цивільний кодекс, природоресурсні кодекси і закони.
4. Де закріплено фактичні критерії розмежування загального та спеціального використання природних ресурсів?
5. Де закріплені форми спеціального використання природних об'єктів?
6. Охарактеризувати процесуальний порядок зміни права природокористування.
7. Охарактеризуйте визначення та зміст еколого-правових сервітутів.

Практична робота №2

ТЕМА 5: РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Зміст

1. *Поняття, зміст та види земельних правовідносин*
2. *Склад земельного фонду та цільове використання категорій земель*
3. *Правові засади використання земельних ресурсів*

Основні поняття: земельні правовідносини, земельний фонд України, земельна ділянка, цільове призначення земельної ділянки, категорія земель, земельні ресурси, основне цільове призначення земельної ділянки, землеустрій, земельний кадастр, оцінка земель, охорона земель.

Методичні рекомендації:

Під час самостійної роботи студент повинен ознайомитися з рекомендованою літературою та нормативним матеріалом.

При вивченні цієї теми необхідно звернути увагу на наступне: земельні правовідносини становлять суспільні відносини, що виникають у сфері взаємодії суспільства з навколишнім природним середовищем і врегульовані нормами земельного права. Зважаючи на це не зовсім вдалим є законодавче поняття земельних відносин закріплене у ст. 2 ЗК України, адже відповідно до цієї норми земельні відносини - це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею, що фактично відображає лише зміст поняття права власності.

Залежно від інститутів земельного права, підстав виникнення прав на земельні ділянки, матеріального чи процесуального характеру, об'єктного чи суб'єктного складу, тощо земельні відносини можна класифікувати на: земельні правовідносини у сфері власності на землю та похідних від права власності прав, правовідносини щодо використання земель певних категорій, правовідносини щодо здійснення загального землекористування, правовідносини у галузі управління використанням і охороною земель, матеріальні і процесуальні земельні правовідносини ті інші відносини. На практиці земельні

правовідносини виявляються як складне співвідношення різних видів суспільних відносин, врегульованих нормами права.

Готуючись до відповіді на друге питання слід звернути увагу, що під земельним фондом розуміють всю територію України. Поділ земель здійснюється за принципом основного цільового призначення на 9 категорій земель (стаття 19 ЗК України). Хоча використання земель за цільовим призначенням законодавчо не закріплено як принцип земельного законодавства у статті 5 ЗК України, цей принцип є основоположним для раціонального використання та охорони земель. Відповідно до статті 1 Закону України «Про землеустрій» під цільовим призначенням земельної ділянки розуміється використання земельної ділянки за призначенням, визначеним на підставі документації із землеустрою у встановленому законодавством порядку.

Відповідно до ст. 13,14 Конституції України, закріплено що земля є об'єктом права власності Українського народу, право на землю гарантується, набувається і реалізується відповідно до закону.

Згідно з статтею 125 ЗК України право власності на земельну ділянку, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав. Будь яка діяльність власника на своїй земельній ділянці здійснюється у визначеному просторі: повітряному чи підземному (стаття 79 ЗК України). Здійснюючи свої права власник земельної ділянки використовує її на власний розсуд, але обов'язково враховує її цільове призначення. Використання земельної ділянки здійснюється також на підставі постійного землекористування, орендного землекористування та земельного сервітуту.

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте умови та порядок вирішення земельних спорів стосовно використання земельних ресурсів.
2. Охарактеризуйте правове регулювання співвідношення понять основне цільове призначення земельної ділянки, цільове призначення, функціональне використання та дозволений вид використання земельної ділянки.
3. Охарактеризуйте правове регулювання набуття та припинення прав на землю.

Практична робота №3

ТЕМА: РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВОД

Зміст

1. *Поняття та склад водного фонду:*
2. *Види користування водним фондом:*
3. *Охорона водних ресурсів*

Основні поняття: Води як об'єкти правового регулювання використання, відтворення та охорони. Загальна характеристика водного фонду України. Поняття, ознаки та види водних правовідносин. Суб'єкти й об'єкти водних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення водних правовідносин. Поняття, ознаки та види права власності на водні ресурси. Суб'єкти й об'єкти права власності на водні ресурси. Підстави виникнення, зміни та припинення права власності на водні ресурси. Поняття, ознаки та види права водокористування. Суб'єкти й об'єкти права водокористування. Підстави виникнення, зміни та припинення прав водокористування. Особливості спеціального права користування водними об'єктами для потреб окремих галузей національної економіки. Особливості застосування спеціальних законодавчих вимог до використання водних ресурсів. Управління в галузі використання, відтворення й охорони вод. Зміст правової охорони водних ресурсів. Відповідальність за порушення законодавства щодо використання, відтворення й охорони вод.

Методичні рекомендації:

Під час самостійної роботи студент повинен ознайомитися з рекомендованою літературою і нормативним матеріалом. Особливу увагу слід приділити аналізу норм далі ВК України.

При вивченні цієї теми необхідно звернути увагу на наступне: відповідно до ст. 1 ВК України, води – це всі води (поверхневі, підземні, морські), що входять до складу природних ланок кругообігу води. Води є рухомим природним ресурсом, на відміну від водного простору і водних об'єктів, які є нерухомістю.

Води, що вилучені з природного середовища (вода в крані, у відрі тощо) не є природними об'єктами природоресурсного права, а стають об'єктами цивільних правовідносин. Водні ресурси – обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території. Водний об'єкт – це природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води (море, річка, озеро, водосховище, ставок, канал, водоносний горизонт). Відповідно до статті 3 ВК України водний фонд України - це усі придатні для використання запаси поверхневих, підземних вод та джерел, внутрішні морські води та територіальне море.

Використання вод в Україні здійснюється у порядку загального та спеціального водокористування. Загальне використання водних ресурсів характеризується незначним навантаженням на екосистему: забір води здійснюється без спеціальних технічних пристроїв, а забруднюючі речовини у водні об'єкти не скидаються. Прикладами загального використання водних ресурсів є купання, плавання на човнах, любительське і спортивне рибальство, водопій сільськогосподарських тварин тощо. До спеціального використання водних ресурсів належать забір води із застосуванням спеціальних технічних пристроїв і скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти. На такі види використання водних ресурсів необхідно оформити відповідний дозвіл і сплатити відповідний збір.

Водокористувачами в Україні можуть бути підприємства, установи, організації і громадяни України, а також іноземні юридичні і фізичні особи та особи без громадянства. Водокористувачі можуть бути первинними і вторинними.

Правова охорона вод - сукупність правових засобів, спрямованих на збереження, відтворення та відновлення природних запасів води (водних об'єктів). Слід звернути увагу і на особливості застосування спеціальних законодавчих вимог до використання природних ресурсів, зокрема на стандартизацію і нормування в галузі використання вод та відтворення водних ресурсів, основні організаційно-правові засоби забезпечення раціонального

використання й охорону вод (планування, контроль, державний моніторинг вод, державний водний кадастр тощо).

Водоохоронна зона - це природоохоронна територія господарської діяльності, яка створюється вздовж (навколо) водних об'єктів з метою попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, знищення навколоводних рослин і тварин, а також зменшення коливань стоку що регулюється (прибережні захисні смуги, смуги відведення, берегові смуги, зони санітарної охорони).

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте поняття та завдання моніторингу вод.
2. Охарактеризуйте здійснення державного контролю за дотриманням водного законодавства.
3. Охарактеризуйте етапи проведення державної екологічної експертизи.
4. Охарактеризуйте етапи проведення громадської екологічної експертизи.
5. Охарактеризуйте правову силу висновків екологічної експертизи.

Практична робота №4

ТЕМА: РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Зміст

1. *Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони. Основні джерела забруднення атмосферного повітря.*
2. *Порядок видачі дозволів на викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами.*
3. *Правова охорона атмосферного повітря.*

Основні поняття: Атмосферне повітря як об'єкт правового регулювання. Поняття, ознаки та види атмосфероохоронних правовідносин. Правове

регулювання повітряного простору. Суб'єкти й об'єкти атмосфероохоронних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення атмосфероохоронних правовідносин. Поняття й ознаки використання атмосферного повітря. Правові форми та види використання атмосферного повітря. Умови спеціального використання атмосферного повітря. Спеціальне використання повітряного простору. Забруднення атмосферного повітря. Управління та контроль у галузі охорони атмосферного повітря. Стандартизація, нормування та державний облік у галузі охорони атмосферного повітря. Контроль і моніторинг у галузі охорони атмосферного повітря. Правове регулювання охорони атмосферного повітря: поняття, ознаки, форми та методи. Зміст правової охорони атмосферного повітря. Відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Методичні рекомендації.

Під час самостійної роботи студент повинен ознайомитися з рекомендованою літературою і нормативним матеріалом. У ході вивчення цієї теми рекомендується робити наголос на вивченні Закону України «Про охорону атмосферного повітря».

При вивченні цієї теми необхідно звернути увагу на наступне: відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону атмосферного повітря», атмосферне повітря – це життєво важливий компонент довкілля, який являє собою природну суміш газів, що перебуває за межами приміщень і споруд. Основна проблема, пов'язана з використанням та охороною атмосферного повітря, полягає в його насиченні сторонніми газами та іншими домішками. В зв'язку з цим важливого значення набуває визначення поняття забруднення атмосферного повітря – зміна його складу і властивостей в результаті надходження або утворення в ньому фізичних, біологічних факторів і (або) хімічних сполук, що можуть несприятливо впливати на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища.

Використання атмосферного повітря для викиду і розпорошення забруднюючих речовин вважається спеціальним видом використання атмосферного повітря і потребує отримання дозволу і сплати збору.

Регулювання викидів речовин в атмосферне повітря здійснюється шляхом встановлення нормативів ГДК, видачі дозволів на викиди цих речовин стаціонарними джерелами із затвердженими нормативами ГДВ.

Дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря повинні мати підприємства, установи, організації, а також громадяни, які провадять підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, що здійснюють викиди стаціонарними джерелами.

Охорона атмосферного повітря - система закріплених законом заходів, спрямованих на збереження чистоти та поліпшення стану атмосферного повітря, запобігання і зниження шкідливих хімічних, фізичних, біологічних та інших впливів на атмосферу, що викликають несприятливі наслідки для життя і здоров'я людей, рослинного та тваринного світу.

Особливість охорони атмосферного повітря полягає в тому, що вона досягається, з одного боку, через охорону інших природних об'єктів (лісів, вод), що впливають на його стан, а з іншого боку, шляхом регулювання господарського впливу на атмосферу.

Природоресурсне право і екологічна наука не встановлюють вичерпного переліку природних ресурсів: в процесі пізнання природи постійно відкриваються їх нові види. Готуючись до теми особливу увагу слід звернути на такі положення: в науці природоресурсного права існує чимало дискусій щодо можливостей правового регулювання використання нематеріалізованих природних ресурсів (використання простору, альтернативних джерел енергії, радіочастотного ресурсу тощо).

Завдання для самостійної роботи.

1. Який орган здійснює управління та контроль у сфері охорони атмосферного повітря?
2. Охарактеризуйте дисциплінарну відповідальність за порушення в сфері атмосфероохоронних відносин.
3. Проаналізуйте правовий режим атмосферного простору (нерухомого природного ресурсу) і атмосферного повітря (рухомого природного ресурсу).

Практична робота №5

ТЕМА: РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ РОСЛИННОГО СВІТУ

План

- 1. Рослинний світ як об'єкт правової охорони та використання.*
- 2. Правове регулювання використання рослинного світу:*
- 3. Особливості регулювання охорони та використання зелених насаджень у населених пунктах.*

Основні поняття: Рослинний світ як об'єкт правового використання, відтворення й охорони. Поняття рослинних ресурсів. Види природних рослинних ресурсів. Поняття, ознаки та види флористичних правовідносин. Суб'єкти й об'єкти флористичних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення флористичних правовідносин. Правові форми та види використання природних рослинних ресурсів. Поняття, ознаки та види права користування рослинними ресурсами. Суб'єкти й об'єкти права користування рослинними ресурсами. Підстави виникнення, зміни та припинення права користування рослинними ресурсами. Характеристика загального користування рослинними ресурсами. Особливості спеціального користування рослинними ресурсами загальнодержавного та місцевого значення. Підстави виникнення, зміни та припинення права флористичного користування. Управління та контроль у галузі використання, відтворення й охорони рослинних ресурсів. Функції управління рослинними ресурсами. Правове регулювання відтворення й охорони рослинних ресурсів. Поняття зелених насаджень. Охорона зелених насаджень у населених пунктах. Відповідальність за порушення законодавства щодо використання, відтворення й охорони рослинних ресурсів..

Методичні рекомендації:

Під час самостійної роботи студент повинен ознайомитися з рекомендованою літературою і нормативним матеріалом. Готуючись до цієї теми рекомендується робити наголос на вивченні відповідних нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про рослинний світ». Розглядаючи питання

власності на рослинний світ доцільно розглянути положення Земельного та Цивільних кодексів України.

При вивченні цієї теми необхідно звернути увагу на наступне: згідно зі ст. 3 Закону України “Про рослинний світ” рослинний світ являє собою сукупність усіх видів рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території, тобто вони мають бути частиною екосистеми, а не вилучені з природного середовища. Об’єктами рослинного світу закон визнає дикорослі та інші несільськогосподарського призначення судинні рослини, мохоподібні, водорості, лишайники, а також гриби на всіх стадіях розвитку та утворені ними природні угруповання. Закон України “Про рослинний світ” регулює використання тільки несільськогосподарських рослин, які є природними об’єктами і включені до екосистемних зв’язків, тобто зростають природним шляхом. За екологічною, господарською, науковою та іншими ознаками рослинні ресурси поділяють на природні рослинні ресурси загальнодержавного та місцевого значення.

До фактичної ознаки розмежування загального і спеціального використання рослин слід віднести збирання рослинних ресурсів для підприємницької діяльності.

Охорона рослинного світу передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження просторової, видової, популяційної та ценотичної різноманітності і цілісності об’єктів рослинного світу, охорону умов їх місцезростання, збереження від знищення, пошкодження, захист від шкідників і хвороб, а також невиснажливе використання. Рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення та типові природні рослинні угруповання підлягають охороні на всій території України і заносяться до Зеленої книги України.

Відповідно до Закону України «Про благоустрій населених пунктів» охороні та відновленню підлягають усі зелені насадження в межах населених пунктів під час проведення будь-якої діяльності, крім зелених насаджень, які висаджені або вирости самосівом в охоронних зонах повітряних і кабельних ліній, трансформаторних підстанцій, розподільчих пунктів і підприємств та своєчасно видалені. Згідно з правилами утримання зелених насаджень у

населених пунктах України, зеленими насадженнями є деревна, чагарникова, квіткова та трав'яна рослинність природного і штучного походження на визначеній території населеного пункту.

У населених пунктах ведеться облік земельних насаджень та складається їх реєстр за видовим складом та віком.

Завдання для самостійної роботи.

1. Проведіть співвідношення правових режимів об'єктів рослинного світу, сільськогосподарських і кімнатних рослин.
2. Розкрийте особливості правового регулювання використання лісової рослинності.
3. Розкрийте поняття інтродукції та акліматизації рослин.
4. Охарактеризуйте зміст державного обліку та кадастру рослинного світу.

Практична робота №6

ТЕМА: РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Основні поняття: природно-заповідний фонд, природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи, зоологічні парки, ботанічні сади, дендрологічні парки, парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва, літопис природи, охоронна зона.

Методичні рекомендації.

Під час самостійної роботи студент повинен ознайомитися з рекомендованою літературою і нормативним матеріалом. Рекомендується звертати увагу на співвідношення правових режимів різних видів територій та об'єктів природно-заповідного фонду: навчитися їх розмежовувати.

Природно-заповідний фонд – це система природних комплексів та об'єктів, що перебувають під особливою охороною держави. Об'єктами

природно-заповідного фонду України є ділянки суші та водного простору, природні комплекси й об'єкти яких мають особливу екологічну, наукову, естетичну і народногосподарську цінність і призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу та здійснення фонових моніторингу довкілля, вилучені з господарського використання повністю або частково і у встановленому порядку оголошені територією чи об'єктом природно-заповідного фонду України.

Види територій та об'єктів природно-заповідного фонду:

- природні заповідники;
- біосферні заповідники;
- національні природні парки;
- регіональні ландшафтні парки;
- заказники;
- пам'ятки природи;
- заповідні урочища;
- ботанічні сади;
- дендрологічні парки;
- зоологічні парки;
- парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва;

Порядок створення об'єктів природно-заповідного фонду України регулюється Законом України «Про природно-заповідний фонд України».

Використання територій та об'єктів природно заповідного фонду здійснюється на праві власності чи користування. Згідно з статтею 4 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» території природних заповідників, заповідні зони біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, надані національним природним паркам, є власністю Українського народу. Регіональні ландшафтні парки, зони - буферна, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, включені до складу, але не надані національним

природним паркам, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть перебувати як у власності Українського народу, так і в інших формах власності, передбачених законодавством України.

Завдання для самостійної роботи:

1. Правове регулювання контролю і нагляду за дотриманням законодавства про природно-заповідний фонд:
визначити поняття контролю і нагляду, суб'єкти, порядок здійснення, нормативно-правове регулювання.

Практична робота №7

ТЕМА: РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

План.

1. *Поняття лісового фонду:*
2. *Права на ліси:*
3. *Охорона та захист лісів.*

Основні поняття: Ліс як об'єкт правового регулювання використання, відтворення й охорони. Поняття, ознаки та функції лісу. Поняття лісового фонду України та лісових ресурсів. Поняття, ознаки та види лісових правовідносин. Суб'єкти й об'єкти лісових правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення лісових правовідносин. Поняття, ознаки та види права власності на лісові ресурси. Суб'єкти й об'єкти права власності на лісові ресурси. Підстави виникнення, зміни та припинення права власності на лісові ресурси. Поняття, ознаки та види права лісокористування. Суб'єкти й об'єкти права лісокористування. Підстави виникнення, зміни та припинення права лісокористування. Лісові сервітути. Особливості спеціального права користування лісовими об'єктами для заготівлі деревини, живиці та другорядних лісових матеріалів. Загальна характеристика видів побічного використання лісу (випасання худоби, розміщення пасік, заготівля сіна, збирання та заготівля

дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин і технічної сировини, лісової підстилки та очерету). Управління та контроль у галузі використання, відтворення й охорони лісів. Функції управління лісовими ресурсами. Державний облік лісового фонду, лісовпорядкування та ведення державного лісового кадастру. Правова охорона лісів: поняття, ознаки, форми та методи. Зміст правової охорони лісових ресурсів.

Методичні рекомендації:

Під час самостійної роботи студент повинен ознайомитися з рекомендованою літературою і нормативним матеріалом. Готуючись до цієї теми рекомендується особливу увагу приділити аналізу норм ЛК України. Розглядаючи питання власності на ліси доцільно розглянути положення Земельного та Лісового кодексів України.

При вивченні теми необхідно звернути увагу на наступне:

Ліс є особливим природним об'єктом і також становить частину єдиної природної системи. Важлива особливість лісів у тому, що вони є відтворюваним природним ресурсом, а процес відтворення пов'язаний із значним строком вирощування (кілька десятиліть).

Слід звернути увагу, що система правових норм, які регулюють суспільні лісові відносини на основі права власності на ліси і особливих принципах, становить самостійну галузь права – лісове право. Лісове право входить також до системи природоресурсного права, як комплексної галузі права, що в свою чергу складається із відповідних галузей, спрямованих на регулювання суспільних відносин щодо використання та охорони земель, вод, надр, тваринного світу, атмосферного повітря, в тому числі і лісів.

Відповідно до ст.1 ЛК України, ліс – це тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище.

Згідно з ст.4 ЛК України до лісового фонду України належать лісові ділянки, в тому числі захисні насадження лінійного типу, площею не менше 0,1

гектара. До лісового фонду України не належать: зелені насадження в межах населених пунктів (парки, сади, сквери, бульвари тощо), які не віднесені в установленому порядку до лісів; окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках. Всі ліси, залежно від функцій, які вони виконують, поділяються категорії (ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення; рекреаційно-оздоровчі ліси; захисні ліси; експлуатаційні ліси)

Чинним законодавство найповніше врегульовані відносини які виникають у процесі використання лісових ресурсів. Відповідно до ст.6 ЛК України лісовими ресурсами є деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва та відтворюються у процесі формування лісових природних комплексів.

Ліс використовується на підставі двох правових форм: права власності та права користування. Відповідно до ст.7 ЛК України ліси можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності. В основу класифікації видів спеціального використання лісів покладено роль лісів, які використовуються як природний ресурс. Вона, зокрема, полягає у значенні лісу як джерела деревини, живиці інших лісових ресурсів, а також у специфічних якостей лісу: лікувально-оздоровчих, рекреаційних, естетичних.

В залежності від критеріїв для класифікації, право користування лісами можна поділити на: загальне і спеціальне (в залежності від мети та підстав виникнення); постійне та тимчасове (в залежності від терміну лісокористування).

Охорона і захист лісів - це комплекс заходів, спрямованих на збереження лісів від пожеж, незаконних рубок, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб. Стаття 89 ЛК України встановлює перелік суб'єктів, як здійснюють безпосередню охорону і захист лісів на території України.

Завдання для самостійної роботи:

1. Поняття та порядок оформлення лісових сервітутів.
2. Правове регулювання ведення державного лісового кадастру.
3. Види побічного використання лісу.
4. Права та обов'язки суб'єктів лісокористування.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ В МЕРЕЖІ

Законодавчі бази <http://www.liga.ua/laws/> законодавча база "Ліга"

<http://www.nau.kiev.ua/> Нормативні акти України"

<http://www.rada.gov.ua/laws/pravo/new/> Законодавство на сервері Верховної Ради

України <http://www.zakon.gov.ua/> Законопроекти України

<http://www.legality.kiev.ua> Інститут проблем законодавства ім. Я.Мудрого

<http://www.parliament.org.ua> Лабораторія законодавчих ініціатив

<http://zakon.meta.ua/> Пошук у нормативно-правових документах

<http://www.leonorm.com.ua> нормативні документи зі стандартизації

Органи влади України <http://www.rada.gov.ua/> Верховна Рада України

<http://www.vru.gov.ua/> Вища рада юстиції

<http://www.prezident.gov.ua/> офіційна сторінка Президента України;

<http://www.minjust.gov.ua> Міністерство юстиції України

<http://www.informjust.kiev.ua/> Інформаційний центр Міністерства юстиції

<http://www.kmu.gov.ua/> Кабінет Міністрів України

<http://www.menr.gov.ua> Міністерство охорони навколишнього природного середовища

України <http://www.minagro.gov.ua> Міністерство аграрної політики України

<http://www.moz.gov.ua> Міністерство охорони здоров'я

<http://www.dkzr.gov.ua> Державний комітет України по земельних ресурсах

<http://www.scwm.gov.ua/> Державний комітет по водному господарству

<http://www.odessa.ua/> - Офіційна сторінка міста Одеси;

<http://oblrada.odessa.gov.ua/> - Сторінка Одеської обласної ради;

<http://www.dkr.gov.ua/> Державний комітет рибного господарства

www.dgs.kiev.ua/ Державна геологічна служба

<http://www.dnopr.kiev.ua/> Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду

<http://mpe.kmu.gov.ua> Міністерство палива та енергетики України

<http://industry.kmu.gov.ua> Міністерство промислової політики України

<http://www.mintrans.gov.ua> Міністерство транспорту та зв'язку України

<http://www.mns.gov.ua> Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи

<http://www.minregionbud.gov.ua> Міністерство регіонального розвитку та будівництва

України <http://dklg.kmu.gov.ua/forest> Державний комітет лісового господарства України

<http://comin.kmu.gov.ua> Державний комітет телебачення і радіомовлення України

<http://www.sta.gov.ua> Державна податкова адміністрація України

<http://www.snrc.gov.ua/nuclear> Державний комітет ядерного регулювання України

<http://www.nkrz.gov.ua> Національна комісія з питань регулювання зв'язку України

<http://www.nerc.gov.ua> Національна комісія регулювання електроенергетики України

<http://www.nkau.gov.ua> Національне космічне агентство України

<http://www.naer.gov.ua> Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів

<http://www.neia.gov.ua> Національне агентство екологічних інвестицій України

<http://www.ucrf.gov.ua> Український державний центр радіочастот

Органи судової влади

<http://www.ccu.gov.ua/pls/wccu/indx> Конституційний суд України

<http://www.arbitr.gov.ua/news/219/> Вищий господарський суд України

<http://www.scourt.gov.ua/> Верховний суд України

<http://www.vasu.gov.ua/ua/index.html> Вищий адміністративний суд України

Матеріали юридичної практики

<http://www.ccu.gov.ua/> Конституційний Суд України

<http://www.scourt.gov.ua/> Верховний Суд України

<http://www.vasu.gov.ua/> Адміністративний суд України

<http://www.arbitr.gov.ua/> Вищий господарський суд України

<http://www.court.gov.ua> Реєстр судових рішень

<http://dkzr.gov.ua/terra/control/uk/publish/category> судова практика з земельних справ

<http://urbaza.blogspot.com> зразки юридичних документів

<http://www.reyestr.court.gov.ua/> – Єдиний державний реєстр судових рішень України

<http://yurist-online.com/ukr/uslugi/biznes/dogovora/> - зразки правових документів

http://www.global-inform.4mg.com/doc-ukr/doc_ua.htm -зразки правових документів

<http://sudpraktika.in.ua/> О судебной практике в Украине

Еколого-правові сторінки

<http://ecopravo.host-ua.org.ua/> Екологічне право України

<http://pryrodoresurs.blogspot.com/> - Природоресурсне право України

<http://www.myland.org.ua> – стосується земельного права

<http://www.zsu.org.ua/ua/> - Земельна Спілка України

<http://www.land-ukraine.com/> - Український земельний ринок

<http://zemportal.net/> - Земельний портал
<http://ecolabel.org.ua/> - Програма екологічного маркування
<http://www.ic-chernobyl.kiev.ua/> - Чорнобильська зона
<http://file.menr.gov.ua/publ/redbook/redbook.php> - Червона книга України
<http://ukrlands.at.ua/> землеустрій
<http://ukrzeminform.solnce.com.ua/> стосується земельного права
<http://forum.liga.net/> стосується земельного права
<http://bellona.ru/subjects/ecopravo> стосується екологічного права
<http://www.pzf.jino-net.ru/index.htm> Природно-заповідний фонд і система природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні
<http://www.ecoleague.net/> - Всеукраїнська Екологічна Ліга
<http://www.epl.org.ua/> - Екологія. Право. Людина
<http://www.mama-86.org.ua/> - Мама-86
<http://eco-ua.org/> - Комітет екологічного порядку України

Бібліотеки

<http://www.nbuv.gov.ua/portal/> – Національна бібліотека ім. Вернадського;
<http://www.rada.kiev.ua/LIBRARY/index.htm> - Бібліотека Парламенту України;
<http://library.univ.kiev.ua> – Наукова бібліотека ім. М. Максимовича;
<http://library.tup.km.ua/> - Бібліотека Хмельницького національного університету;
<http://www.loc.gov> – Бібліотека Конгресу США;
<http://www.ekniga.com.ua/> - «Екнига» - пошукова система літератури
<http://library.cepbic.com/> - Правнича бібліотека
<http://pravo.biz.ua/> - Правнича бібліотека
<http://chitalka.info/pravoznavstvo.html> - Бібліотека правничої літератури
<http://pravoznavec.com.ua/> - Електронна бібліотека правничої літератури
<http://www.studyaw.narod.ru/> - Електронна бібліотека Студилова
<http://www.vuzlib.net/> - Економіко-правова бібліотека
<http://www.lib.ua-ru.net/> - Бібліотека СНД
<http://libr.org.ua/> - Електронна бібліотека
<http://biblioteka.in.ua/> - Онлайн бібліотека
<http://litopys.org.ua/> - Бібліотека давньоукраїнських літописів
<http://civil.consultant.ru/elib/> - Електронна бібліотека «Класика російського права»
<http://www.lawbook.by.ru/> - Бібліотека юриста
Pravoznavec.com – Электронная библиотека юридической литературы